

השיעור השבועי

גיליון מספר 434

הרב המקדים: הר"ר זכריה כהן שליט"א
ראב"ד ת"א וחבר ביה"ד הגדול

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית היזדים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויס רבים מיסודו של מנן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

ר"ת	יציאה	כניסה
ירושלים	18:54	17:22
תל אביב	18:51	17:19
חיפה	18:52	17:20
באר שבע	18:53	17:21

כי תשא | כ"ב אדר א' תשפ"ד

כתב ועורך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

ספק דאורייתא לחומרא

להפצת עלונים באזור מגורין
התקשר: 053-4774733

ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן. מי נחשב רבו מובהק. קבלת קראים. הפוסק מסבירא הוא בכלל מורה הלכה בפני רבו. ספק ספיקא מדעתינו. טעם ההיתר בספק ספיקא. המסופק בברכת המזון אם יכול להוציא את החייב בודאי. עשה ניתוח קיצור קיבה ושבע בפחות מזכית. תוספת יוהכ"פ בבין השמשות. המסופק בברכת המזון למה לא חושש לברכה לבטלה

ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן

א. בשיעור הקודם הזכרנו מחלוקת הראשונים אם ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא או מדרבנן. כלומר כשהתורה אסרה נבלה, טרפה, דגים טמאים, האם התכוונה שצריך לאכול אוכל שהוא במאה אחוז כשר, ואם יש ספק אם הוא נבלה, דג טמא וכדומה, מן התורה אסור לאכול אותו. וראיה לכך שהרי מי שעשה עוון בשוגג מביא קרבן חטאת, וגם מי שיש לו ספק אמרה התורה שמביא קרבן אשם תלוי. משמע שספק דאורייתא צריכים להחמיר בו מן התורה. וכן דעת כמה ראשונים, רש"י (יומא סד, ד"ה יקריבו, וקדושין עג, ד"ה ואיבעית, ועוד), תוספות (כתובות נא ס"ג ד"ה אונס), הרשב"א (קדושין עג), הר"ן (בתש"ו ס"ו נא, ובפ"ק קדושין דט"ו ע"ב מדפי הר"ף ד"ה גרסנו), הרמב"ן (תורת האדם עניני אגנות ואבל דף סט, ועוד), וכך דעת רוב הראשונים, שהתורה אוסרת גם את הודאי וגם את הספק. וכנגד זה דעת עמודי ההוראה - הר"ף הרמב"ם ואולי גם הרא"ש - שהתורה לא אסרה אלא את הודאי, כגון ודאי טרפה, נבלה, חיזיר, אבל ספק התורה לא אסרה, ורק חכמים אסרו. זה נקרא ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן.

דעת הר"ף

ב. הר"ף (שבת קל"ב) כתב לגבי נפל שיש ספק אם כלו לו חדשיו, היום יש בדיקות ויודעים אם נולד לשמונה חודשים או לתשעה, אבל בזמננו לא היה, והיו מחכים שלשים יום כדי לדעת, ואם חי יצא מכלל נפל, אבל תוך שלשים יום שהוא ספק, לגבי יבום וחליצה שזה דאורייתא "אחמירו" בה רבנן, אבל לגבי אבלות כגון לשבת שבעה, אקילו בה רבנן.² משמע מלשון הר"ף שבדאורייתא "אחמירו בה רבנן", שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. וכמשמעות דברי הגמרא בקידושין (עג), שדרשה על הפסוק (ויברים כ"ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'", ממזר ודאי הוא דלא יבוא, אבל ספק ממזר יבוא, ומעלה עשו חכמים ביוחסין שגם ספק ממזר לא יבוא. ומכאן לומדים במה מצינו לכל התורה כולה, שספק דאורייתא לחומרא רק מדרבנן. וכן מבואר בקידושין (ה), נתן הוא ואמרה היא, כלומר במקום שהוא יאמר הרי את מקודשת לי, היא קפצה ואמרה שהיא מתקדשת, לשון הגמ', ספיקא הוא וחיישנן מדרבנן.

¹ מדברי הרב זכריה כהן שליט"א: ברשות מורנו ורבנו מנן רבינו הראשון לציון שליט"א, שאני כבר כחודש ימים זוכה לשבת אתו בהרכב אחד בבית הדין הגדול, ורואים מה זה "הו" מתננים בדין" (אבות פ"א מ"א), איזו מתנינות, איזו הנהגה, לתת לשני הצדדים לצאת כשהם מקבלים את הדין, וניתן ללמוד ממנן שליט"א כיצד מנהיגים בית דין. אנחנו משתדלים להתייעץ עם הרב בכל דבר. ב"ה שמרן זצ"ל הנחיל לנו פסקים בכל חלקי התורה, ובנו מנן הראשון לציון שליט"א הוא זה שממשיך את דרכו, הוא האורים ותומים של דורנו, לבתי הדין ולרבני ישראל. שיזכה להמשיך להנהיגנו ולהגדיל תורה ולהאדירה. אמן.

² דברי מנן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון הרב זכריה כהן ראש אבות בתי הדין בת"א וחבר בית הדין הגדול. שיזכה עוד להגדיל תורה ולהאדירה ויעשה עוד כהנהגה וכהנה.

הר"ף העתיק לשון הגמרא, וביאר מנן בשו"ת בית יוסף (שיטה על קידושין דף רכ"א), שהר"ף לשיטתו שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. וכן משמע ממה שכתב הר"ף (פסחים מ) גבי חטה שנפלה לתבשיל וספק אם נתבקעה, שהחטה עצמה אסורה, אך התבשיל מותר, שהרי זה משהו דרבנן, וספק דרבנן לקולא. ואם כן מצינו שלשה מקומות בדברי הר"ף שסובר שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן.

דעת הרמב"ם והרא"ש

ג. הרמב"ם בדרך כלל הולך בעקבות רבו הר"ף - למרות שלא למד אצלו, אבל למד בספריו והחשיבו כרבו³ - וגם הוא סבר כך, שכן כתב (פי"ט מנהלות טומאת מת הלכה ב): דבר ידוע שכל אלו הטומאות וכיוצא בהן שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם, ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת ודאי, אבל כל הספיקות בין בטומאות בין במאכלות אסורות, בין בעריות ובתנות, אין להם אלא מדברי סופרים. ע"כ. וכן כתב עוד (בפ"ח מהל' איסורי ביאה הל' יז, ובפ"י מהל' כלאים הל' כו, ובפס"ז מהל' אבות הטומאות ה"א). גם הרא"ש (קדושין ה) כדרכו העתיק מה שכתב הר"ף, נתן הוא ואמרה היא ספיקא הוא וחיישנן מדרבנן. ומה שתפרש בדברי הר"ף תפרש בדברי הרא"ש, שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. כך כתב רבי שמואל חיון בשו"ת בני שמואל (סימן מה), נמצא שיש לנו שלשה עמודי הוראה שסוברים שספק דאורייתא לחומרא זה רק מדרבנן.

עוד ראשונים

ד. מנן זצ"ל בספריו הביא עוד כמה ראשונים שכך סוברים, ומהם בה"ג (פרק ר"א דמילה דף מו), הראב"ד (הל' טומאת מת פי"ט והל' כלאים פ"ו) - שלא חולק בזה על הרמב"ם אלא בטעם ההיתר - המאירי (קידושין ה: חגיגה ד) - כתב כן בשם גדולי המחברים והסכים אתם - רבינו מאיר המעילי (בספר המאור שבת כג), הר"טב"א (עבודת זרה מא), רבי יהודה החסיד (ספר חסידים סימן רסב), הסמ"ג (לאוין קכ"א), רבי דוד בונפיד (פסחים י), הרמ"ה (קידושין לט), הרדב"ז (ח"ד סימן צג), ואף שכנגדם דעת רוב הראשונים שספק דאורייתא

² תינוק שמאז שנולד היה באינקובטור, ולא יכל לחיות בלי זה, אפילו חי שם חודשיים ונפטר, לא יושבים עליו שבעה, כי לא חי בפני עצמו, מה שאין כן אם הוציאו אותו נשם בכוחות עצמו, שיושבים עליו שבעה (ילקו"י אבלות עמ"ר עה).
³ אדם שבכל הזדמנות, בבין הזמנים, בהפסקות, בלילות, לומד יביע אומר - יש הרבה מקומות שלומדים בלילות יביע אומר, זה תענוג, יש שכל כך הרבה תשובות יפות - יש שלא זכו לראות את מנן, הרב נפטר לפני יותר מעשר שנים, והוא היה בגיל עשר, אבל בשנים האחרונות התחיל ללמוד בעיקר בלילות שבת יביע אומר, יהוה דעת. תופסים חברות ולומדים יביע אומר או יהוה דעת. ונמצא שרוב תורתו בהלכה מתורת מנן זצ"ל. זה נקרא רבו מובהק, למרות שאת לימוד הגמרא הוא לומד אצל הר"מ בישיבה או אצל ראש הישיבה, אין זה בגדר רבו מובהק, אלא החכם שלמד ממנו את רוב ההלכות המצויות, ולא משנה אם למד ממנו באופן אישי או מספריו, הוא נקרא רבו המובהק.

לחומרא מהתורה, אבל יש לנו כללי הפסיקה ואנו הולכים אחר ג' עמודי ההוראה.

דבר שבמנין

ה. כשהיינו צעירים למדנו בישיבה של אשכנזים, ובאמת, אפשר ללמוד מהם הרבה, את השאיפות, החשק, הרצף בלימוד. אחד מראשי הישיבה ע"ה - לא אומר את שמו - באמצע השיעור כללי עשה צחוק ממרן זצ"ל, ואני הייתי צעיר כבן עשרים וישבתי בין הבחורים. אמר: מה עושה ביביע אומר? הוא רואה עשרים פוסקים שכתבו להתיר, ואם מוצא כנגדם עשרים ואחד שאוסרים, מה עושים? הולכים לגניזה הקהרית? ומחפשים שם עוד מי שמתיר, ואחר כך נוסעים לרומא ומחפשים עוד בגניזה של הוותיקן, עד שנהיה 22 עד 21... הוא תיאר את זה יפה וכל הבחורים צחקו, וכך עשו ממרן חוכא ואטלולא. זה היה לפני יותר מחמשים שנה. הם גלגלו, ואני שתקתי, אסור לדבר נגד אחד מראשי הישיבה, אם אדבר ויציאו אותי מהישיבה, ולא יפה אלך, זה לא כמו היום שיש הרבה ישיבות ספרדיות, ומקסימום הייתי הולך לבאר התלמוד... בחדר האוכל אמרתי לבחורים, אותו רב לא קרא ולא שנה ולא שילש - מעולם לא פתח יביע אומר, כך מדבר על הרב שהוא כביכול "מונה מספר לכוכבים"? אין שום מקום ביביע אומר שהרב פסק לפי מספר, יש מקום אחד ביביע אומר

(ח"ב תה"ע ס"א) שהרב מנה שלושים ראשונים הסוברים כרבינו תם, כדי להראות את החשיבות להחמיר כרבינו תם, אבל בשום מקום לא הכריע על פי זה, יש לנו כללי הפסיקה, שלשת עמודי ההוראה, ספק ספיקא, איתחזק חיובא, איתחזק איסורא. אבל הם לא יודעים את הכללים שלנו, בדרך כלל הם רגילים לפסוק על פי סברא, וכמה מרן (בפתחת לבי"א ח"א אות י"א, ובפתחה לח"ג ח"ט תה"ע ס"א קח אות קיד, ובקדומה לח"א י"ד, ויש ענין אבות פ"ז מ"ז) היה כועס על הדרך הזו, "ותשועה ברוב יועץ" (משלי י"ד, י), התורה נקנית בחבורה, והביא שמי שמורה הלכה מסברא ולא פותח ספרים, הוא נקרא מורה הלכה בפני רבו (ע"פ ברכות לא), עד כדי כך! יש לנו את גדולי האחרונים, מרן הבית יוסף, מרן החיד"א, הגאון רבי חיים פלאגי, רבינו יוסף חיים, צריך לפתוח ספרים! אבל לא בכל מקום הולכים אחר הרוב, התורה שלנו היא לא מחשב, 'וכן כתב וכן כתב'... וגם כאן מרן זצ"ל

(טורות הבית ח"ב מהדו"ח

⁴ הוא רמז לכך שמרן היה רב ראשי ואב"ד של קהיר, ובית הדין בקהיר היה קרוב לגניזה הקהרית, וכשהיה גומר בבית הדין היה עובר שם ונכנס. הוא קיבל אישור ממלך מצרים להיכנס מתי שרוצה, אז היה המלך פארוק, עוד לפני נאצר שנלחם נגדנו בששת הימים. בכל חג שלחם מרן בתור הרב הראשי לקהיר היה צריך לבקר אצל המלך, והמלך היה מזיז את כל השייחים וקורא לרב שיבוא לשבת לידו, ובוחן אותו בתנ"ך. מרן זצ"ל לא היה כמוהו, היה בס"ה בגיל 27, אבל בכל היה מיוחד, בש"ס ובפוסקים ובשירה, וגם בתנ"ך. המלך היה אומר לו איזה פסוק, והרב היה ממשיך ואומר, זה באיוב, זה בקהלת, זה במשלי. המלך כל כך נהנה מהרב ונתן לו אישור קבוע להיכנס לגניזה הקהרית.

פעם הרב ראה על הרצפה בגניזה פתק שהיה כתוב בעברית, "ויפן כה וכה וירא כי אין איש, ויך את המצרי ויטמנהו בחול..." לקח את הפתק ושם בכיס. היום יש מצלמות ואם היו תופסים אותו היו שמים לו אוזקים... וכשבא לבית התעניין מה כתוב שם, וראה שזה דף מהיומן של בית הדין שהיה שם, וכתוב ביום כזה וכזה קיבלנו קראים, אחרי שקיבלו עליהם דברי חברות בפני בית הדין, וחיתנו אותם, וחיתנו מטה רבני בית הדין בקהיר. מרן היה אב בית דין בקהיר, ולפניו היה הגאון רבי עזרא עטיה, שברח מהארץ כדי שלא יגייסו אותו, ואחר כך כשחזר לארץ שלח את מרן להיות במקומו.

ביביע אומר (ח"ג תה"ע סימן י"ב אות י"ב) הרב הזכיר את ה'מעשה בית דין', וכך פסק, שהקראים של מצרים לא התערבו איתנו יחד, ובחנות שלחם היו רק קראים פסולי עדות, גם העדים וגם הרבאי שלהם, ואין בעיה של ממזרים, ולכן ברגע שמקבלים דיני חברות וחוזרים בתשובה, אפשר לחתן אותם. אבל הקראים מארצות אירופה, מחצי האי קרים באוקראינה, היה להם קשר עם הרבנים, והיו באים לשמחות שלהם, ויכתב שהיו שני עדים כשרים שראו את הקידושין, והאשה הזו מוקדשת, אבל הגט שלהם פסול, גם מצד שאין זה מוביל דין, וגם שאינו כתוב כהוגן, ואם אחר כך הלכה והתחתנה ויש לה ילדים, הם ממזרים. זו בעיה גדולה מאוד להתיר את הקראים שבאים מארצות אירופה. יש בזה כמה עקולי ופשוטי, ואני לא נכנס לזה עכשיו, ביביע אומר חלקי י' מתיר את הקראים מהאי קרים. אבל הקראים ממזרים יותר קל.

פעם הגאון הרב אלישיב ישב עם מרן בבית הדין, והרב ראה שפניו אנונים כתמול שלשום. לאחר הדיון שאל את הרב אלישיב: שמעת עלי לשון הרע? כן. מה שמעת? שכבודו מתיר קראים, געוואלד, איך אפשר, הרי הרמ"א (סי"ד) אסר אותם, וכבר אמרו "הקראים לא יתאחו לעולם"! הרי היה רב אחד שרצה להתיר את הקראים ולא האריך ימים, איך אתה לא מפחד. אמר לו מרן, בוא ואראה לך על מה אני מסתמך. זה היה בשנת תשכ"ה או תשכ"ו, בית הדין הגדול היה אז בהיכל שלמה, ולמטה היתה ספרייה גדולה מאוד. מרן קרא לממונה על הספרייה, ואמר לו: תביא לי שו"ת הרדב"ן (ח"ב סימן תשצ"ב), שו"ת אהלי יעקב למהר"ר קאשטרו (סימן ג' - ה) רב במצרים, נהר מצרים, ועוד ועוד, ומרן פתח והראה לו שיש לקבל את הקראים ממזרים, שאין בהם חשש ממזרות. בתנאי שיקבלו דברי חברות. אמר: לא ידעתי את כל זה. הודה, ונחה דעתו.

עמ' רמז והלאה, ועוד) פסק כשלושת עמודי ההוראה שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, נגד רוב הראשונים, וכמו שכתב מרן הבית יוסף בהקדמתו שהולכים אחר עמודי ההוראה נגד רוב הראשונים.

מכל העדות

1. יש מאה נפקא מינה - לא אחת ולא שתיים ולא ארבעים ושלוש... אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, וצריך לדעת מה הכרעת ההלכה. אין הבדל בזה בין ספרדים לאשכנזים, לא כל דבר זה אשכנזים וספרדים... יש פוסקים אשכנזים, כמו למשל בספר זכרון יוסף שטיינהארט (חידו"ד סימן יט, דמ"ה ע"א) - היה לפני למעלה מ-200 שנה, הפני יהושע (פסחים: בבתי' ה' תני) שהיה גברא רבה, מי לא למד פני יהושע בישיבה - השאלת יעב"ץ (ח"ב סימן קמ"ג) - בנו של החכם צבי, לפני כ-300 שנה - רבי יהונתן אייבשיץ בכרתי ופלתי (סי' קי' דף י"ז) - אייבשיץ זה לא בבוכרה... הוא היה בפולין - שכתבו שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. וגם הספרדים, מהם הפרי חדש (סי' קי' דר"ד ע"א), החיד"א (במחזיק ברכה ס"י תקפט סק"ו), הרב אלפנדי בספר סבא קדישא (ח"ג תה"ע סימן כ"ג), בשם החיי אברהם (דף י"ע"א) ועוד, כתבו שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. נכון שיש מוכיחים בדעת הרמ"א - שהאשכנזים יוצאים ביד רמ"א והולכים אחריו - שסובר שהוא מן התורה, אבל כנגד אתה רואה גדולי רבני אשכנז הסוברים שהוא מדרבנן ולא מדאורייתא. בכל אופן אנחנו הולכים אחר הוראות השלחן ערוך, ויש ראיות מממה מקומות (בא"ח סי' תס"ט, וב"ד סי' ס"ו, ו"ע ענין צחק ח"ב עמ' ב' והלאה) שמרן סובר כעמודי ההוראה שספק דאורייתא לחומרא רק מדרבנן, ולכן אם יש עוד ספקות, אנחנו עושים ספק ספיקא ומקילים בדבר.

ספק ספיקא מדעתנו

2. לפני חמשים וחמש שנה בערך, למדתי בחברותא עם ראש הישיבה הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל⁵, הייתי עוזר לו להכין את השיעור כללי, וכשלמדנו מסכת כתובות, הגענו לדף ט - לסוגיית ספק ספיקא, ואמרת לי שרבי הספרדים עושים ספק ספיקא, והבאתי כמה דוגמאות, כגון החיד"א בברכי יוסף (א"ר סימן קפ"ד סק"ד), הוא נבהל, איך אפשר! תראה מה שכתב הש"ך - קדמון לפני כ-350 שנה - בכללי הספק ספיקא (כ"ל לו), הביא שלחן ערוך יורה דעה⁶ -

יש חכם אחד מכסא רחמים ע"ה שהביא מה שכתב ביביע אומר בשם מעשה בית דין, ולא הזכיר את היביע אומר, וכתב "וכן ראינו בספר מעשה בית דין". ובא לקבל הסכמה ממרן. הרב התכחש וקלט מיד, שאל אותו: יש לך ספר מעשה בית דין? לא. אבל אתה כותב... ראינו את זה ביביע אומר. אמר לו מרן: דבר ראשון, למה אתה לא מזכיר יביע אומר, דבר שני, אין ספר כזה, זה פתק שראיתי על הרצפה... את תתקן את זה. והוא תיקן... סוף גב... כתוב ראינו ביביע אומר שהביא מעשה בית דין.

⁵ היה גאון עצום וראיתי אצלו שקיעות בלימוד, כל הזמן היה לומד, הולך בדרך וחושב בלימוד. מדהים! פעם ראו אותו קם מוקדם בבוקר, ומרוב שהיה שקוע בלימוד נפל, ואחר זמן הרימו אותו. היה מיוחד.

⁶ לפני חמשים שנה למדנו ככולל את דברי הש"ך על ספק ספיקא במשך חודשיים או שלשה לפחות, אני זוכר שהיו מבחנים ככולל חזון עובדיה, בשנת תשל"ג או תשל"ד, מרן היה מכריח את האברכים לבוא וללמוד גם ביום ששי, וכי זה חופש? אין דבר כזה! והאברכים היו באים. כך פסק מרן... ופעם בחודש הייתי בא למרן בבוקר ומזכיר לו: אבא, המבחן בשעה תשע ואנחנו צריכים שאלות. היה אומר: חכה כמה דקות, והיה כותב את השאלות. למשל ספק ספיקא כתב שש שאלות, וכל שאלה מקיפה, האם בעיני ספק ספיקא מתהפך או לא. האם צריך שיהיו בבת אחת או אפילו בזה אחר זה. אם הספק השני נולד אחר כך, ועוד ועוד. ישבנו ככולל מהבוקר עד הצהרים והיינו כותבים תשובות, עד שהיד היתה כואבת מרוב כתיבה... כך היו המבחנים של הרב, לא היה שואל חידות, הכי תמצ'... גם כשבחן אותנו על איסור והיתר, היה שואל, באר האם טעם כעיקר מהתורה או מדרבנן, מה דעת מרן ומה דעת הרמ"א ומה נפקא מינה. מה דין דם שבישלו, מהתורה או מדרבנן, ומה נפקא מינה.

פעם במבחנים של הרבנות הראשית היו שואלים חידות, בתחלת כהונתי כרב ראשי היה כנס של רבנותנים, אמרתי להם: רבותי, זו לא הדרך של מרן זצ"ל, עיקר המבחן צריך להיות על החומר הנלמד.

הרב היה מכין את השאלות בעל פה במשך כמה דקות, וגם כשלמדנו הלכות קידושין או גיטין, הרב היה אומר לי: חכה כמה דקות, והיה כותב ונותן לי, אחד האברכים - היום הוא תלמיד חכם מפורסם, לא אומר את שמו, זה שבעה עשר לאוין... לא יכל לענות תשובות על שאלות כאלה קשות, ופתח את הש"ך והתחיל להעתיק... קם ראש הכולל וגער בו: למה אתה פותח ספר, זה מבחן בעל פה! מי אמר? מרן אמר לי. טוב, סגר. אך היו כאלה שהתחכמו, ופתחו יביע אומר...

מרן זצ"ל לא היה מוותר על מבחנים, והיה אומר: כולל אברכים בלי מבחנים - מושב זקנים. על כל תשובה נכונה במבחן היו מקבלים עשר דולר, ואם יש עשר שאלות - מאה דולר, עשרים שאלות - מאתיים דולר. אני הייתי בודק את המבחנים, ואחר כך היו אברכים מתווכחים איתי, למה נתתי לי שמונה ולא עשר, הפסדתי 20 סנט... אפשר להתווכח, יש דמוקרטיה, כאן זה לא רוסייה... והייתי צריך להסביר להם. אבל היו ככולל 35 או 40 אברכים,

מצוה גוררת מצוה

י. כשהבאתי את הדפים לראש הישיבה, הוא התפעל מאוד, מעולם לא ראה את הדברים הללו, בעולם הישיבות לא בקיאים בזה, בית יצחק שמלקיס, חוות דעת, ועוד, ואמר: אני רוצה להכיר את אביך, תביא אותו וצילנו לשישיבה לתת שיעור. טלפנתי למרן שהיה אז רב ראשי לת"א, ואמרתי לו: ראש הישיבה רוצה שתבוא לומר שיעור. אמר: בסדר, נראה מתי אני פנוי. וקבע לנו זמן. זו היתה הפעם היחידה¹¹ שרב ראשי מוסר שיעור בישיבה ליטאית, ובשיעור נכחו כמה רבנים וביניהם היה רבי רפאל טיקוצ'נסקי - היה ש"ס מהלך, משהו מיוחד, ואחר כך פתח ישיבה בירוחם - והתחיל להתווכח עם הרב. ראה שזה רב ראשי, ואתם יודעים שלא כל רב ראשי הוא חזק בהלכה, אולי חזקים במוסר וקבלה, אבל לא חזקים בש"ס, פתאום הוא רואה רב ראשי שכל הש"ס עם הראשונים מונחים בכיסו, רב רפאל הביא תוס' מכאן ומכאן, ומרן ענה לו בחזרה, והבין שזה רב ראשי מיוחד, יחיד הוא ופירסמו הכתוב... התפעל ממנו מאוד. אחר כך לא ויתרו למרן והביאו אותו לעוד שיעורים, וגם אחר שעזבתי את הישיבה והלכתי ללמוד בישיבת חברון, המשיכו להביא אותו בלי התיווך שלי... והיו נהנים ממנו מאוד. כל זה התחיל אחר שראש הישיבה קיבל את תשובתו של מרן על השאלה למה אנחנו עושים ספק ספיקא, ולמד להעריך אותו¹².

אבר מן החי

יא. נראה עוד כמה נפקא מינה אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן. אחת משבע מצוות בני נח שלא לאכול אבר מן החי, ולכן אסור לסייע לגוי ולתת לו אבר מן החי, אבל ספק אבר מן החי, כגון שהבהמה מפרפרת ולא יודע אם יצאה נשמתה או לא, וחותר חתיכת בשר ושם על האש, האם מותר לו לתת אותה לבן נח או לא? זה ספק אבר מן החי, ולכאורה זה יהיה תלוי בנידון שלנו, אם ספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, גם הספק בכלל איסור התורה, ואסור לתת לו, אבל אם נאמר כפי ההלכה שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, אם כן לנו הספיקות אסורים, אבל לבן נח מותר, ולכן מותר לתת לבן נח ספק אבר מן החי.

דין הספק בגוי

יב. הגאון רבי יהודה עייאש (בפי"א ארשא דרבנן) - היה לפני מעל מאתים וחמשים שנה - כתב, שלא עבדינן ספק דרבנן לכתחילה. ולפי זה גם אם נאמר שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, לכתחילה לא תתן ספק אבר מן החי לגוי. אבל מלבד מה שרבים חלקו עליו, על פי דברי התשב"ץ בזוהר הרקיע (ש"ש א) שמתירים ספק דרבנן אפילו לכתחילה, כי חכמים לא דיברו אלא על צד הודא, אבל על הספק מעיקרא לא דיברו. ועוד, שגם רבי יהודה עייאש שאמר שלא עושים כן לכתחילה, דיבר על ישראל ולא על גוי. בשו"ת חלקת יואב¹³ (ח"ד סי' כ בהשגחה) חידש שבני נח אסורים בספיקות של תורה, ושכן מוכח מדברי הרמב"ם (פי"א ממלכ"ה). אולם הפרי מגדים בספרו תיבת גומא (פרשת תרומה אות ב) כתב שספק אבר מן החי מותר להושיטו לבן נח. כי הוא לא יהיה יותר חמור מיהודי, ואם ליהודי זה דרבנן, לבן נח זה יהיה מותר. יש בזה פלפול גדול (ראה עין יצחק ח"ב עמ' 6).

וקרא לי: שאין לנו עכשיו לבדות שום ספק ספיקא להקל, אפילו לדמות מילתא למילתא, אלא במה שנתבאר בפירוש בש"ס, או בשלחן ערוך. בחור ישיבה בגיל 17 לא רגיל לראות ספר כזה גדול, וזה קצת מבהיל... אמרתי לו: כשאבוא בשבת לבית ומרן לא יחזיר אותי⁷, אשאל אותו. ואכן בהזדמנות הראשונה שנשארתי לשבת בבית, שאלתי את מרן: אבא, הרב יששכר שואל שאלה קשה, הש"ך כותב דלא עבדינן ספק ספיקא מדעתנו, ואם כן איך הספרדים עושים ספק ספיקא? אמר: ידעת, וכי אתה מגלה לי את אמריקה!?!... אבל אני צריך לדעת מה לענות לראש הישיבה.

דע מה שתשיב

ח. אמר לי מרן: תביא לי כרתי ופלתי להגאון רבי יהונתן אייבשיץ (סוף קונטרס בית הספק ד"ה הש"ך), וקרא לי מה שכתב שם: הנה הרב ש"ך - לא הרב שך מבני ברק אלא הרב שפתי כהן - נעל בפנינו דלתות הספק ספיקא, ונפל ספק ספיקא בבירא, ולא ראיתי לרבותינו שמשכו ידם לדון דיני ספק ספיקא, כי הש"ך הלך לטעמו שספק דאורייתא לחומרא מהתורה, אבל לדין דנקטינן ספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, עבדינן שפיר ספק ספיקא. אסביר יותר, הרשב"א בתשובה (סי' ק"א) סובר שספק ספיקא הוא מדין רוב, כי הוא סובר שספק דאורייתא לחומרא מהתורה, והספק הראשון עושה 50% לקולא, והספק השני עושה רוב לקולא. ולכן ששהספקות יהיו חזקים, כי אם הספיקות חלשים וכל ספק עושה 20% לקולא, עדיין נשאר רוב לחומרא. מה שאין כן לדעת הרמב"ם וסיעתו שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, ספק ספיקא הוא מדין ספק דרבנן, כי הספק הראשון אסור מדרבנן בלבד, והספק השני מותר מדין ספק דרבנן לקולא. ולכן גם כשהספיקות אינם שקולים סוף סוף לנו ספק דרבנן לקולא. ולפי מה שאנחנו תופסים שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, עבדינן ספק ספיקא מדעתנו. והראה לי שכן כתבו בשו"ת בית יצחק⁸ שמלקיס (שער הספיקות סי' כא), החוות דעת⁹ (בסוף כללי הספק ספיקא) להגאון מליסא, הפני יהושע (פסחים י').

צילומים בחיבל

ט. ביום ראשון על הבוקר היינו חוזרים לישיבה, לא כמו היום שיש ישיבות שחוזרים בצהרים או לקראת ערב, מי התיר להם להתבטל?! ולפני כן רציתי לצלם את הספרים שמרן הראה לי, בישיבה אין את כל הספרים האלו, רצתי ללשכה של הרבנים הראשיים בת"א, בלשכה של מרן לא היתה מכונת צילום, אלא רק בלשכה של הרב הראשי האשכנזי, נכנסתי לשם והתחלתי לצלם. פתאום הגיע הרב האשכנזי, ואמר: גם לי תצלם העתקים... צילמתי גם לו, את הכרתי ופלתי, בית יצחק, ועוד. כשהגעתי לישיבה הראיתי את הספרים לראש הישיבה. הוא חשב כאילו כך אמר הש"ך וגמרנו, "סגר עליהם המדבר"... אבל עם כל הכבוד שהיה מגדולי הפוסקים שלנו, ורבי עזרא עטיה היה אומר שכשיש מחלוקת בין הש"ך לט"ו עושים תמיד כמו הש"ך, אבל במקרה הזה, אחר אלף המחילות מכבוד תורתו של הש"ך, אנחנו לא עושים כמותו, ולהלכה עושים ספק ספיקא¹⁰, כי אנחנו נוקטים כעמודי ההוראה שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. והספק הראשון עושה אותו דרבנן, ובא עוד ספק ונעשה ספק דרבנן ולקולא.

וזה נהיה יותר מיד, אז הקמתי בית דין לערעורים... כמה אברכים שישבו לבדוק את הטענות.

ז. כי לפעמים היה מחזיר אותי... לא הייתי הולך הרבה בשבתות, פעם אחת לא הייתי בבית מאחרי סוכות ועד תנוכה, ואז לא היה המושג של שבת חופשה, זה מושג חדש של הדור הזה, כנראה הדור חלש... וכל הזמן היו שבתות בישיבה. כשהגעתי ביום שישי לשבת, וכשגמרנו לאכול הרב קרא לנהג שלו: שלמה, תיקח אותו בחזרה לישיבה, שלא יסע באוטובוס, יש שם פריצות. זה לא חוקי שהנהג של הרב הראשי יקח את הבן לישיבה מחוץ לעיר, אפשר להגיש תלונה לשופט הזה, שוהם, אבל זה עבר התיישנות, הרבה שנים עברו מאז... באה האמא הרבנית ע"ה ואמרה: הוא לא היה כאן כבר חודשיים, הכנתי לו כל מיני מאכלים, קוסא מחשי, יאפראק, למה אתה שולח אותו?! אמר: בישיבה לומדים יותר טוב! תראו, זה בית של רב ראשי, בית מלא ספרים, בית של תורה, אבל בישיבה לומדים יותר טוב.

ח. הוא ספר גדול ואותיות קטנות בכתב רש"י, זה ספר עצום ורב, וכדאי שיעשו כתב גדול. ⁹ חיבור זה נמצא בסוף השלחן ערוך. פעם אמרתי לתלמידי אחד בישיבה בשיעור א': תביא לי ספר חוות דעת, הוא הלך לספרייה, חיפש וחיפש, וחזר ואמר לי: הרב, לא מצאתי. אמרתי לו: זה לא ספר בפני עצמו, זה בסוף השלחן ערוך...

¹⁰ בספר עלה עזרא (עמ' 68) של הגאון רבי עזרא עטיה, הביא בשם המכתם לדוד (תא"ח סי' ג), שבענייני ברכות לא מצרפים אפילו ששה ספיקות, למרות שעושים ספק ספיקא גם בדאורייתא, ואפילו כדי להתיר אשה מעגונתה ולהתיר ממזרים, אבל ברכות חמיר טפי.

¹¹ זה היה בשנת תשל"א. בספר מוסרת משה (ח"א עמ' 176) הובאה דרשה של הרב משה פיינשטיין באסיפת החינוך העצמאי בשנת תשל"ח, מרן ניסח לכנס הזה שהיה באמריקה, ואף שהיה זה "דינר" ולפי החוק אסור לרב ראשי וחבר ביה"ד הגדול לשבת דיברו שאוספים סף, אבל התורה למעלה מכל. הרב פיינשטיין הזכיר את מרן בכבוד ואמר: יש כאן אורח חשוב מארץ ישראל, הרב הראשי. אחר כך ביקש מהרב שיתן שיעור בישיבה "תפארת ירושלים" שבהנהגתו, ואמר לו: באים לכאן הרבה רבנים ראשיים וראשי ישיבות, אין לדבר סוף, וכי ניתן לכולם לדבר? וכבודו ידבר לא בגלל שהוא הרב הראשי, אלא בגלל שהוא בעל היביע אומר... ירד יחד עם מרן, ומרן מסר להם שיעור בנוכחות הרב פיינשטיין.

¹² לפני כחמשים שנה אמר לי סגן ראש עיריית ירושלים לשעבר מטעם האגודה הרב יהושע פולק: אם אצלנו האשכנזים היה הרב עובדיה, לא היה הולך על הרצפה, היה הולך על הידים שלנו! אתם הספרדים לא יודעים להעריך מי יש להם ביד. כך אמר לי, לא עכשיו, לפני קרוב לחמישים שנה. האמת שמי שלומד יביע אומר רואה את החכמה של הרב, למרות שכתב בעשרות אלפי נושאים, מעולם לא טעה בחבנה, לא טעה בהבנת דברי הרשב"א, הריטב"א, פטת השלחן ערוך, אלא תמיד כתב בחבנה ישרה, וגם כאשר פלפל, הקשה ותיקן, כתב הכל בלשון קלה שכולם יוכלו להבין. מי שמכיר יודע להעריך.

¹³ היה גאון עצום בפולין לפני כמאה וחמשים שנה, נפטר לפני מאה ואחד שנה, ובסוף הספר הדפים קונטרס "קבא דקשייתא", "קבא גימטריה 103 קושיות חמורות, ומי שרוצה להתחדד שיקח את הספר הזה, ויגיד לחבריו את הקושיות באמצע האוכל, ויראה שהראש שלהם יהיה בקושיות והם לא יאכלו... הוא היה חריף גדול ומרן צ"ל מביאו הרבה בספריו.

אם המסופק מוציא את הוראי

יג. עוד נפקא מינה, למדנו בשיעורים הקודמים שאדם שאכל לפחות כזית פת ושבע¹⁴ חייב בברכת המזון מדאורייתא, ואם האריך הרבה בשרים¹⁵ ואחר כך הסתפק אם בירך ברכת המזון. ספק דאורייתא לחומרא וצריך לחזור ולברך. והנה אחד המסובים בשלחן שאכל ושבע ואין לו ספק שצריך לברך ברכת המזון, אבל הראש שלו כואב, והוא מבקש ממנו: אתה חוזר מספק, תכוין עלי ותוציא אותי ידי חובה מדין שומע כעונה. האם יכול להוציא. אם נאמר ספק דאורייתא לחומרא מהתורה, המסופק חייב מדאורייתא וגם השומע חייב מדאורייתא ויכול להוציא ידי חובה, אבל לפי ההלכה שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן, דרבנן לא יכול להוציא דאורייתא.

תוספת שבת ויום כיפור

יד. עוד נפקא מינה¹⁶, אנוחנו מקבלים תוספת שבת ויום הכיפורים, ואין שיעור לתוספת, אלא העיקר להוסיף מחול על הקודש, ואפילו חמש דקות קודם השקיעה. יש אומרים שצריך תוספת של חצי שעה, אבל הרא"ש (פ"ב דינא"ח ח"ח) כתב שאפשר גם כמה דקות, וכך ההלכה (עי' יב"א ח"ה תא"ח ס"י כא אות ב). מרן בשלחן ערוך (סימן רס"א סעיף ב) פסק כרוב הראשונים - הרי"ף (זומא ס"א) והרא"ש (זומא פ"ח ס"ה וברכות פ"ד ס"ה) ועוד - שיש דין תוספת גם בשבת, ואמנם זה לא מוסכם, אבל לגבי יום הכיפורים זו גמרא בראש השנה (ט). שלמדה מהפסוק (ויקרא כג, לב) "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב", וכי בתשעה מתענים והלא בעשרה מתענים, מכאן למדו דין תוספת מחול על הקודש. כלומר שצריך לעשות סעודה מפסקת ולהפסיק לאכול, וכן להפסיק לעשות מלאכות כמו הדלקת חשמל וכדומה, כמה דקות לפני השקיעה. אבל אחר השקיעה זהו זמן בין השמשות, ספק יום ספק לילה, ואם יחכה לשקיעה ואז יגיד: מעכשיו אני לא אוכל ולא מדליק חשמל. זה חכם בלילה... לא מועיל. כיון שיש בזה ספק דאורייתא של יום הכיפורים צריך להפסיק ביום ודאי. וכך כתב מרן השלחן ערוך (סי' תת"ס"א): אוכלים ומפסיקים קודם בין השמשות, שצריך להוסיף מחול על הקודש, ותוספת זה אין לו שיעור, אלא קודם בין השמשות צריך להוסיף מחול על הקודש מעט או הרבה.

ראיה לכאורה

טו. לכאורה - במובט ראשוני - דין תוספת בבין השמשות תלוי אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, אם נאמר מהתורה, מהשקיעה צריך לחוש שנחשב לילה, ואי אפשר לקיים את מצות התוספת בבין השמשות, אלא רק ביום גמור, אבל אם נאמר שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן כדעת עמודי ההוראה ועוד, רק חכמים אסרו לאכול בבין השמשות, אבל מהתורה יכול להמשיך לאכול, וגם להוסיף מחול על הקודש. ואם כן מדוע מרן כתב להוסיף מחול על הקודש דוקא קודם בין השמשות? לכאורה רואים שמרן תפס שספק דאורייתא לחומרא מהתורה לחומרא. כך כתב בהתחלה הגאון רבי יצחק טייב בספרו ערך השלחן (ח"ד ס"ק ט"ז), אבל אחר כך חזר בו (במע"ס אות ו). וכך כתב הגאון הרב משאש¹⁷ (מורה שמשע"מ צ"ג) לדייק מהשלחן ערוך בסימן תרח. יש מחבר אחד, תלמיד חכם חשוב, בקי גדול, שהביא את הראיה הזו בספר נר יהודה, - שכבר מובאת בטהרת הבית ח"ב (ע"ב תנ"ד) לפני כארבעים שנה - וכתב,

¹⁴ השבוע פגשתי את הגאון הרב אשר וייס, ואמרתי לו מה שכתב האדמו"ר מצאנו על הרב מטריסק, שהיה אוכל כמה פירורים מהלחם בשבת, ומשהו מהדג, ואחר כך מברך ברכת המזון, והביא לו פירוש מהדברי יציב (סי' רס"א אות ד, טו). לפי זה מי שעשה ניתוח קיצור קיבה ואכל עשרה גרם לחם והוא כבר שבע, יהיה חייב בברכת המזון מדאורייתא. אבל לדברי הפוסקים צריך שיאכל לכל הפחות כזית, וכמו בכל אכילה, גם לגבי לא תעשה של אכילת בשר בחלב ואכילת איסור, וגם לגבי עשה של אכילת מצה, מרור, פת בסוכה, אין אכילת פחות מזכיות. רק דנים על מי שאכל כזית פת ושבע משאר מאכלים, שבזה כתב ה"ר"ה בעל המאור (פ"ו דברכות מא: ד"ה אמר ר' פאפ) שחייב בברכת המזון מדאורייתא, אבל צריך לאכול לכל הפחות כזית כדי לברך באחרונה. הרב וייס לא האמין שכן כתב האדמו"ר מצאנו הקודם בדברי יציב, ואמרתי לו שאראה לו. הוא היה מקורב מאוד לאדמו"ר, היה דיין או מורה הוראה אצלם.

¹⁵ אני מכיר חכם אחד בירושלים שבכל שבת מוציא את ספר השירים, ספר ישן, והוא חייב לקרוא הכל, מכריכה לכריכה, אעופה אשכונה, ועוד, למה הדפיסו את זה... אבל זה ביטול תורה, תשיר כמה שירים ותשב תלמד!

¹⁶ יש מהם נפקא מינה ואי אפשר לומר הכל, לפחות נאמר חלק, ובשבוע הבא צריך כבר להתחיל הלכות פורים ואחר כך פסח, אבל זה נושא מעניין, אפשר להרחיב בכל נפקא מינה ולפלפל בה. מרן זצ"ל אמר לי שבצעירותו למד בדרכים את הספר "שב שמעתתא" וגמר אותו בגיל שמונה עשרה. זה ספר הפלא ופלא, כולו מדבר על הנושא הזה של ספק

וכבר הוכחתי בראיות מופתיות - כמו אות ומופת - וחלוטות - כמו בשר שעושים לו חליטה שלא יוצא דם - ששום רוח שבעולם אינה מזיזתן - לא רוח מצויה ולא שאינה מצויה... - שלדעת מרן ספק דאורייתא לחומרא מהתורה לחומרא. כשקראתי את הלשון הזו היא השפיעה עלי פסיכולוגית... אבל זה סותר למה שכתב מרן בהקדמתו לבית יוסף שהולכים אחר עמודי ההוראה, איך זה מסתדר? פתחתי את הרמב"ם (פ"א מהל' שבת העשור ה"ו) וגם מדבריו משמע שצריך להוסיף זמן שהוא יום ודאי, והרי הרמב"ם הוא אבי אבות הסוברים שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן. וגם הרא"ש הביא דין זה בסוף יומא, והלא מדבריו משמע שספק דאורייתא לחומרא מדרבנן כנ"ל. על כרחך שזו לא ראייה מהשלחן ערוך.

המחלוקת בלא תעשה

טז. הגאון מליסא כתב בחוות דעת (ח"ד ס"ק), שכל מחלוקת הראשונים אם ספק דאורייתא לחומרא מהתורה או מדרבנן, היא בלא תעשה, כגון בספק, נבלה, טרפה, חזיר, אבל בעשה כולם מודים שספק דאורייתא לחומרא מהתורה. כלומר, התורה אומרת, תיקח אתרוג ודאי - תימני או מרוקאי - ולא מורכב, תיקח לולב ודאי, ולא ספק, והביא לכך ראייה מהר"ן ריש קידושין ועוד. ואם כך לגבי תוספת יום הכיפורים שהיא מצות עשה, בזה לכולי עלמא ספק דאורייתא לחומרא מהתורה. תירוץ שני, בין השמשות נחשב איקבע איסורא, וכדין חתיכה אחת משתי חתיכות. ועוד, דשאני הכא שאמרה התורה "בתשעה לחודש", דבעינן תשיעי ודאי ולא ספק. ואם יש לו לוח שנה 'פורת יוסף' שלכל יום יש דף, כשמגיע לט' תשרי בשקיעה רק מקפל את הדף ולא תולש... כמו שאמרו בב"מ (ג) עשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק, וגם כאן תשעה לחודש ודאי ולא ספק, וזה דין מיוחד ביוהכ"פ. לפי זה נתרץ את הקושיא שהקשנו לפני שבועיים בשם רבי עקיבא איגר, נקווה שלא שכחתם... מדוע המסופק אם בירך ברכת המזון חוזר לברך ולא חושש לברכה לבטלה דאורייתא? אלא שבספק עשה יש להחמיר מהתורה, ובספק לא תעשה יש להחמיר מדרבנן, ויבוא דאורייתא וידחה דרבנן. אמרתי את זה מהר, כל אחד ישאל בדרך את חבריו.

מזה ומזה אל תנח ירך

יז. קצת קשה מה שאמרנו עכשיו, אבל נסיים בדברי הגאון רבי יהודה צדקה¹⁸. הרב צדקה היה הולך ברגל מפורת יוסף עד ביתו ברחוב יואל, והיה הולך לבד, לא היה מסכים שילוו אותו. יום ששי אחד פגשתי אותו, לפני כארבעים שנה, ושאלתי אותו: השבת אני נוסע למעלות, ולוקחים אותי משיעור לשיעור, אני מתפלל שחרית בנץ החמה, ואין לי זמן להתפלל מוסף בציבור, מה אעשה, האם אתפלל ביחיד? אמר לי: אם יש לך זמן תתפלל מוסף, אבל אם לא, אני פוטר אותך לגמרי ממוסף, אתה מזכה את הרבים, הולך ממקום למקום! ואז תפס את ידי ואמר לי: אני נותן לך עצה, כשאתה מוסר שיעור לבעלי בתים, תרים את הרמה שלהם, תגיד קושיא, תירוצו, סתירה, וכך יבינו מה עושים הבחורים בישיבות, אם יגידו להם רק: מותר, אסור. יאמרו: וכי זה מה שעושים בישיבה? גם אני יכול ללמוד בן איש חי... וכך ידעו שבישיבות מפלפלים, מקשים ומתצצים. לימים סיפרתי למרן שכך אמר הרב צדקה, אמר: לא תשמע לו, צריך לומר שיעור שכולם יבינו! ואכן צריך את שניהם, גם שיעור שיבינו כולם, וגם להרים את הרמה, שידעו להקשות ולתרוץ.

דאורייתא, וצריך להיות בקי בש"ס כדי להבין ספר כזה, כי הוא מביא כל מיני ראיות מתוס' ומכאן ומהסוגיא שם, מהבבלי ומהירושלמי, ומרן שבגיל חמש עשרה סיים את הש"ס, הכל הוא ידע, ולכן הבין את השב שמעתתא.

¹⁷ היה רבה של ירושלים, והיה ידיד נפש של מרן, למרות שחלקו בהלכה ביניהם הרבה. פעם מרן ישב כאן ליד השלחן הזה, ותקף אותו חזק על מה שהתיר פאה נכרית כדי שאשתו תראה יפה, אבל שתראה יפה בבית שלך, ולא בחוץ. הרב אהב אותו, אבל תקף כדי שלא יימשכו אחריו בזה, וכמו שעשה הראב"ד לרמב"ם, שכתב עליו לשונות כמו 'לא טעם ולא ריח', 'לא היו דברים מעולם', וכי זלזל בו? רק רצה שישמעו בקולו כמו שכתב בספר שלשלת הקבלה, כי אם יכתוב בעדינות מי ישמע לו כלפי הרמב"ם. פעם מרן התקשר לרב משאש, כי רצה לדבר אתו על הלכה שכתב בהלכות שבת, לגבי רוב יבש, וביקש ממנו לבוא אליו. והרב משאש בא, כיבד מאוד את מרן, למרות שהיה גדול ממנו ב-12 שנה, והם התווכחו והיה שריתחא דאורייתא, היו צעקות... אבל פלא פלאים, לבסוף הרב משאש היה מנשק את הרב ומקבל.

¹⁸ חכם יהודה היה אחד מגדולי הדור שלנו, והיה הולך לכל מקום, לא נשאר רק בפורת יוסף, היה איכפת לו מהעם שבשדות, וכשמרן היה הולך מחוץ לעיר תמיד היה פוגש את הרב צדקה. יש היום רבנים שאומרים שלום עליך נפשי, נשאים בישיבה, ולא יוצאים. אבל מרן והרב צדקה היה איכפת להם מעם ישראל. לפני 75 שנה בקום המדינה שהיתה העלייה של העיראקים, שלחו אותם למקומות של חילוניים, והרב צדקה חילץ חושים יחד עם חכם אפרים הכהן אביו של חכם שלום, והלכו למעברות כדי להעביר אותם למוסדות דתיים.